

A legigazibb iskola a közönség.

Ismerni kell az embereket, és szeretni. Máskülönben nem tudunk igazán játszani nekik.

Gyarmati Vera hegedűművésznő – született Budapesten, 1936. április 9-én

Lapunk 2018. évi első számában írtunk Pauk György hegedűművészről, aki 1936. október 26-án született Budapesten, és Nógrádiné Neumann Olga hegedűtanárnőnél kezdte meg tanulmányait, akárcsak a nála fél évvel idősebb Gyarmati Vera, aki hat éves korában kezdett hegedülni. (Kovács Dénes korábban szintén Nógrádinénál tanult.) Olga néni már 8 éves korában elvitte Pauk Györgyöt és Gyarmati Verát Zathureczky Edéhez, akik végül 1949-ben lettek a Zeneakadémia növendékei. Gyarmati Vera először Gábrriel Ferencnél, majd 1953-tól 1956-ig Zathureczky Edénél tanult. 1955-ben Varsóban, az V. Világifjúsági találkozón 2. díjat nyert. Mivel Zathureczky 1956 októberében Amerikába távozott, Vera 1957-től Brüsszelben, a „Conservatoire Royal”-ban tanult tovább Gertler Endrénél. Tanulmányainak befejezésekor, 1960-ban elnyerte Brüsszelben a Conservatoire Royal „Prix Fezant” 1. díját. 1962-ben Helsinkiben, a Világifjúsági találkozón kapott 1. díjat, és ezt követően 19 európai országban és Törökországban koncertezett nagy sikerrel.

A művésznőt Budapesten, Stefánia utcai otthonában kerestük fel, születésnapja alkalmával. Rendkívül kedvesen fogadott, és hamarosan életéről kezdett mesélni. 1956 október 23-án volt az utolsó hegedűórája Zathureczkynél, a Zeneakadémián. Éppen diplomakonzertjére készült Bach Chaconne-jával, amikor bejött Katona Béla, Zathureczky tanársegédje, és közölte, hogy az utca tele van tüntetőkkal. Zathureczky kiment, hogy megnézzze, mi történik odakint, és Vera akkor látta utoljára. Másnap Zathureczky külföldre távozott. Mivel új tanárt kellett keresnie, 1957-ben kiutazott néhány hétre Párizsban élő nagynénjéhez. Akkor jött az ötlet, hogy nem Párizsban, hanem Brüsszelben, Gertler Endrénél kellene folytatnia tanulmányait, mivel Gertler – akár csak Zathureczky – , szintén Hubay Jenő növendéke volt. A belgiumi magyar követség segítségével vette fel vele a kapcsolatot. Gertler Párizsban hallgatta meg. Amikor egy idő múlva Vera elkezdte nézni az óráját, Gertler megkérdezte: „Randevúja van?” Igenlő választ kapott, mire megjegyezte: „A legfőbb ideje, hogy átjöjjön Párizsból Brüsszelbe.” Így kezdődött a hegedűtanulás Gertlernél, aki elintézte, hogy Vera egy hárfás kolléganőjénél lakjon Brüsszelben, akinél már lakott két hegedűs növendék. Ők fizettek a lakásért és az ellátásért, de a hölgy Verának nagyvonalúan megengedte, hogy nem kell fizetnie. Amikor azonban egy idő múlva Vera hazalátogatni készült, titokban arra gondolt, hogy nem jön vissza Brüsszelbe. Gertler megsejthetett valamit, mert mielőtt hazautazott, megemlítette, hogy legközelebb a Bartók-hegedűversenyt fogják tanulni. Gertler igen jól ismerte Bartókot, és ez a lehetőség annyira felvillanyozta a fiatal hegedűst, hogy úgy döntött, tovább folytatja tanulmányait Brüsszelben. A második évben, a fellépésekért kapott honoráriumból már némileg sikerült rendeznie anyagi helyzetét, de az igazi változást a harmadik év hozta, amikor megkapta Erzsébet királynő ösztöndíját. Ennek az volt az előzménye, hogy a királynő hallotta őt azon a koncerten, ahol az ifjúsági zenekar koncertmestereként működött közre. A következő évben a királynő három éves ösztöndíjat ajánlott fel neki a Chapelle Musical-ban – ebben a

Gyermekkori index-kép

bentlakásos, alkotóház-jellegű zenei intézményben –, amely repertoárépítési lehetőséget jelentett Gertler irányításával, illetve felkészülést nagy zenei versenyekre, koncertekre. Vera azonban úgy érezte, haza kell jönnie családjához, és nem fogadta el a kecsegtető ajánlatot. Döntését később sem bánta meg, ugyanis hazajövele után egy évvel ismerkedett meg Békés József Balázs Béla-díjas íróval és dramaturggal, akivel boldog házasságban élt, egészen férjének 2006-ban bekövetkezett haláláig. Nagyon büszke Gábor fiára, aki közgazdász és egyetemi tanár. A Bartók-hegedűverseny tanulásához érdekes epizód kapcsolódik. Gertler az egyik helyen erőteljesebb megszólaltatást kívánt, és kétszer is eljátszatta a kérdéses állást, de még mindig nem volt megelégedve. Tudta viszont, hogy Vera nem szereti, ha célzást tesznek a testsúlyára, és megkérdezte. „Mondja, nem hízott meg maga az utóbbi időben?” Megjegyzésével sikerült úgy felpaprikáznia a fiatal hegedűst, hogy a részlet ezek után tökéletesen megszólalt. Gertler nem is titkolta, hogy megjegyzésének éppen ez volt a célja.

Látogatásunk során régi újságcikkek, fényképek kerültek elő, amelyek közül megmutatunk néhányat olvasóink számára.

A „La Dernière Heure” című belga lap 1965. évi április 5-i számában az alábbi tudósítás jelent meg, „Gyarmati Vera hangversenye” címmel.

A fiatal magyar hegedűs, Gyarmati Vera Gertler Endre brüsszeli osztályában végzett kitüntetéses diplomával, és ennek szólókoncertjén is tanúi lehettünk, amelyre a belga-magyar baráti társaság szervezésében került sor. Nagyon jó visszaemlékezni magas színvonalú muzsikálására és hegedűs kvalitásaira, amelyekről hosszú műsora során tanúbizonyságot tett. Bach A-dúr szonátájá-

Gertler Endrével

Zathureczky Edével

nak frazírozásából magas fokú intelligencia sugárzott, az viszont nem kétséges, hogy csak kevés ember rendelkezik azzal a képességgel, hogy temperamentumának köszönhetően ilyen színesen tudja előadni Prokofjev 2. szonátáját. Ysaje szonátájának briliáns előadása már túlmutat a virtuozitáson is, ami egészen ritka adottság. A koncerten kiválóan működött együtt zongorista partnerével, Eugène De Canck-kal, aki a hegedűshöz méltó művészi színvonalon járult hozzá a koncert megérdemelt sikeréhez. A hangversenyen elhangzottak még Kodály, Bartók és Ravel művei is, hiteles tolmácsolásban.

A következő írás Simon Gy. Ferenc tollából jelent meg, „Hegedűverseny” címmel. Ebben a művésznő terveiről olvashatunk, aki visszaemlékezik brüsszeli tanulmányainak kezdetére. A fél évszázaddal ezelőtt megjelent interjút, amelyből kiérződik az újságíró szeretete és rajongása, teljes terjedelmében adjuk közre.

Az a Hegedűverseny, amelyet száz éve Mendelssohn írt, most közeledik a befejezéshez. Koncerten vagyunk a Zeneakadémián. A zenekarnak felelget a hegedű. Párbeszédükből bontakozik ki a főtéma: egy vágyakozó hangú, felfelé törő, romantikus hegedűszóló. A közönség ámulva hallgat. Aztán a négy húr felett megáll a vonó. Felzúg a taps. Gyarmati Vera meghajol a pódiumon, aztán eltűnik a szemünk előtt...

– Megengedné művésznő, hogy itt folytassuk a Hegedűversenyt? Zenei párbeszéddel, előszóval.

– Ha kíváncsiak rá...

– Megköszönjük.

– Mi lesz az első tétel?

– A jövő, ami következik. Mi lesz a folytatása a ma esti Mendelssohn-játéknak?

– Újabb koncertek. Bulgáriában, Szófiában. Mendelssohn, Prokofjev, Brahms, Kodály, Mozart. Mire ezt a beszélgetést olvasni fogják, én már kéthetes turnén le-

A Helsinkiben nyert aranyéremmel (1962)

szek. Aztán itthon lesznek fellépéseim. Például egy lemezfelvétel, első az életemben. Mozart, Brahms, Schubert. Az Ifjúsági Parkban is fogok játszani, a VIT-díjasok műsorán. Beethoven és Mozartot. Utána külföldre utazom ismét. Bécsbe, Katona Ágnessel. Műsorunkon a négy B: Bach, Beethoven, Brahms, Bartók. Ne lépődjenek meg! Határainkon túl már nem számít a modernnek közé Bartók. Klasszikus lett.

– Ez már a jelen. A második tétel. Jelenleg kik szerepelnek a műsorán?

– Akiket hallottak.

– S rajtuk kívül? Mi a teljes repertoárja?

– Teljes repertoár nincs. Nem is lehet. Ma játszani kell mindent. A nagy klasszikusokat éppen úgy, mint a legjobb mestereket. Már egyik sem élhet meg a másik nélkül. Bezárkózni nem lehet. Egy lezárt, végleges repertoár ma életképtelen. Állandóan újabb és újabb műsordarabokat kell megtanulnunk. Tanulni kell.

– Kitől érdemes tanulni?

– A legnagyobb mesterektől. Akik olyan sokat nyújtanak, hogy nem lehet elégszer meghallgatni őket. Ez az egyik iskola. Másik pedig a pódium. A koncert, amikor fellépünk. Műsorunk a pódiumon érik meg, a közönség előtt. A legizibb iskola maga a közönség. Ismerni kell az embereket és szeretni. Máskülönbem nem tudunk igazán játszani nekik.

– Ehhez csak egyetlen mondatot. Önnek, mint a hegedű művésznének ki nyújtotta a művészek közül mostanáig a legnagyobb élményt?

– Szvjatoszlav Richter, a zongoraművész. Hadd magyarázzam meg! Olyan csodálatos kapcsolatot tud teremteni a közönséggel, mint már talán senki.

– Alighanem felidéztiük máris a harmadik tételt. Kezdünk a tanulásról beszélgetni. Hol járta ki az iskoláit?

– Így következik a múlt. Az emlékezés. Iskoláimról örööm legszebb emlékeimet. Zathureczky-növendék voltam a Zeneakadémián. Aztán Zathureczky elment, amikor én a diplomakoncert előtt álltam. Ilyenkor van a legnagyobb szükség a jó mesterre. Kit találok nála jobbat? Vagy ugyanolyant, mint ő? Könnyekkel küzdöttem, hogy elveszek. Az utolsó pillanatban felvettek a brüsszeli konzervatórium híres Gertler-osztályába. Gertler Endre akkor is külföldi tanítványokkal foglalkozott. Hozzá jártam. Angolokkal, franciákkal, németekkel, arabokkal, amerikaiakkal. Bennem megvolt az akarat, hogy tanuljak. Nem volt könnyű. Egy padlásszobában laktam. Amikor először vettem kezembe a hegedűt, nem tudtam felemelni a vonót. A padlásszoba alacsony volt. A vonó beleütöközött a mennyezetbe. Kétségbeestem. Mit csináljak? Néztem a tetőt, körbe-körbe jártam a kis, sötét szobában. Egyszer csak sikerült! Akadt számomra egy talpalatnyi hely, ahol magasabb volt a tető. Odaálltam. Este volt. Fújta a szél. Felemeltem a vonót és akkor kezdtem játszani. Egy vágyakozó hangú, felfelé törő, romantikus szólót. Mendelssohn hegedűversenyét...

Amikor Gyarmati Vera a Budapesti MÁV Szimfonikus zenekari orgonaestjén Mendelssohn hegedűversenyét adta elő, Szekeres Kálmán így írt erről.

A hangverseny harmadik számaként Mendelssohn Hegedűversenye hangzott el. A versenymű hegedűszólómat Gyarmati Vera játszotta végig kitűnően és meggyőző lendülettel. Ez alkalommal is bizonyossá vált, hogy a hegedűművész a romantikus alkotások megszólaltatásához szükséges valamennyi adottsággal rendelkezik: a szépen zengő hangszerhanggal, a választékos ízléssel, a virtuóz technikai készséggel. Mendelssohn versenyműve ezért hangozhatott el játékában oly szuggesztíven.

A „Vas népe” újságban Horváth Rezső szombathelyi hangversenyéről számolt be, ahol Gyarmati Vera Bartók Hegedűversenyét játszotta a Budapesti MÁV Szimfonikusokkal, Kórodi András vezényletével.

...Ezután Bartók 1937-38-ban írott remekműve: a Hegedűverseny következett. Érdeklődéssel vártuk a zenekari koncerteken sajnos ritkán hallható, fiatal hegedűmű-

A Brüsszelben kapott kitüntetéses diploma

vésznő, Gyarmati Vera produkcióját. Ez a mű ugyanis alaposan próbára teszi a szólista kifejezőerejét és technikai készségét, de nagy feladatot jelent a karmester és a zenekar számára is. Az első tételben az előadók biztos formaépítkezéséről, tökéletes technikai felkészültségéről győződhattünk meg a drámai ellentétek, sokszínű karakterek megformálásában és egységbe foglalásában. A szólista a második tételben nyújtotta az est legmegragadóbb perceit az elégikus hangulat költői ihletettséggű interpretálásával. A mű zárótételében a zenekar ezernyi színben pompázott, bőségesen kiaknázta a szerző által oly gazdagon kínált kifejezőeszközök széles skáláját, szinte hátborzongatóan érvényesítette a zene diabolikus, groteszk vonásait. Itt a hangzásegyensúly mintha túlságosan a zenekar javára billent volna. Örömmel kell hírt adni arról, hogy a közönség milyen értően fogadta és lelkesen ünnepelte ezt a nagy művészi értékű, de nem mindenki számára könnyen érthető művet. A művésznő a hallgatóság szünni nem akaró tapsát a Bach d-moll Partitából előadott Sarabanddal hálálta meg.

1980 novemberében emlékeztek meg Budapesten, a Radnóti Miklós Színpadon a Párizsban élő Arma Pál (Budapest, 1905. 11. 22 – Párizs, 1987. 11.28) zeneszerzőről és zongoraművészléről, és a rendezvényről az alábbi tudósítás jelent meg.

Zenei életünk egyik jeles hangszeres szólistáját, Gyarmati Vera hegedűművészt ezekben a hetekben többször is hallhatják a koncertlátogatók, a komolyzene-kedvelők. Legutóbb az 1936 óta Párizsban élő magyar származású zongoraművész és zeneszerző, Arma Pál, vagy ahogy a neve világhírűvé vált: Paul Arma 75. születésnapja alkalmából, a Radnóti Miklós Színpadon megrendezett ünnepi est előadója volt. A műsorban többszörösen nehéz feladattal birkózott meg, hiszen a szerző előtt játszani a program elején, egy zenei blokk nyitó egységeként – önmagában is fokozott próbatétel, amelynek súlyosságát csak növelte, hogy a megszólaltatott mű, az 1925-ben írott „Recitativo Nr. 2.” elnevezésű kompozíció cseppet sem tartozik az azonnali közönségsikerre számító, látványos, dallamos sláger-darabok sorába. S „mellesleg” kifejezetten

Vera édesanyjával. Az előtérben nővérének, Editnek a fényképe.

nehéz szám, ám egyúttal lélekebe markolóan expresszív alkotás is. Melankolikus-ábrándozó-émlékező-tépelődő-vívódó muzsika, amelyben az ének és a beszéd furcsa mód, de hiteles művészi hévvel a hegedűhúrokon ötvöződik merész hangkombinációk, ugrások és pimaszul vagány, de éppen ezért oly kifejező glissandók formájában, a végén szabadon száguldó dinamikai fokozással. Gyarmati Vera nagyszerűen érti a modern zene nyelvét, s drámai ereje sikerrel győzött meg bennünket e sokat támadott muzsika létjogosultságáról. A művésznő és a XX. századi zene újabb találkozásának lehetünk tanúi november 13-án, csütörtökön Tatabányán, ahol Szelecsényi Norberttel ad szonátaestet. A műsoron Debussy-, Ravel- és Bartók-művek szerepelnek. Másnap, 14-én pénteken, a Zeneakadémia Kistermében Tardos Béla szerzői estjén szintén Szelecsényi Norbert, valamint a Filharmónia Fúvósötös és a Tátrai-vonósnégyes társaságában lép fel. Csaknem két hét múlva, 26-án, szerdán pedig a Pesti Vigadó Kamaratermében 13-i hangversenyét ismétli meg.

A Gyarmati Vera és Szelecsényi Norbert egyik szonátaestjéről a kritika többek között azt írta, hogy a hangverseny „... Debussy és Ravel hegedű-zongoraszonátáinak jegyében kezdődött. Azon kívül, hogy megint csak dicséret illeti a két művészt, amiért a hegedűirodalom népszerű slágerei helyett a ritkább kincseket hozta a felszínre, elismerést érdemelnek azért is, hogy válogatásukkal tanulságos áttekintést adtak az első világháború és az azt követő néhány esztendő legértékesebb hegedű-

Erzsébet királynénél. A kép jobb oldalán Gyarmati Vera, Károlyi Künstler Sándor a feleségével, és Erzsébet királynő.

Az Országos Filharmónia szólistája

zongoraszonáta termésének. Már az is ritkaság, ha egymás után hallhatók Debussy és Ravel hegedűszonátái – hát még, ha mindezt tetézi Bartók (Ravelével egy időben komponált) első hegedűszonátája!...”

A továbbiakban Hamburger Klára „Gyarmati Vera hegedűestje” címmel megjelent hangversenykritikáját adjuk közre:

A Főiskola Kisterme megtelt érdeklődőkkel Gyarmati Vera december 4-i hegedűestjén. A művész nő olasz barokk, valamint a XX. század huszas éveiből való francia és magyar művekből összeállított programot mutatott be. (Ez utóbbiakat összekapcsolta, hogy kettő közülük – Bartók II. szonátája és Ravel Tzigane-ja – Arányi Jelly számára készült.) Gyarmati Vera előadását az a jól iskolázott, szolid hangszeres és zenei tudás, az a gondos felkészültség és pódiumbiztonság jellemezte, amelyet megszokhatott már tőle a közönség. Hatásosan indult a koncert, Vitali telt hangon játszott Chaconne-jával... és Vivaldi négy tételes d-moll szonátájával (F XIII.31.). E barokk tömbből kimagaslottak Tartini – Corelli témára írott – variációi, Fritz Kreisler átdolgozásában. Ezek a híres bécsi hegedűművész készítette, egykor nagyon népszerű, szabad, kicsit érzelmes barokk „átdolgozások” – vagy éppen a barokk mester nevének publikált saját kompozíciók –, amelyek még nem a legutóbbi évtizedek stílushűségre törekvésének jegyében születtek, ma már ritkábban szerepelnek a hegedűszólisták programján. Gyarmati Vera éppen ekkor érezte magát igazán elemében: lendületes, erőteljes tónusú, átfűtött, virtuóz tolmácsolásában szólaltatta meg a darabot. Bartók II. hegedű-zongoraszonátájának pusztán vállalása, ilyen lelkiismeretes megtanulása önmagában is szép tett – hiszen ez az 1922-ből való mű még mindig az előadó és

Egy boldog család. Gábor fiával és férjével, Békés József Balázs Béla-díjas íróval és dramaturggal.

hallgató számára legnehezebben megközelíthető Bartók opuszok közé tartozik. Előadásáról reális képet nem kaphattunk, minthogy a Kisterem zongorájának nyers és fékezhetetlen hangja a darab érzékeny hangzásegységét – Szelecsényi Norbert igazán nem tehetett róla – eltorzította. (A fiatal pianista a Ravel darabok nagyon ritmikus, virtuóz, sőt a Tzigane-ban magával ragadóan tízes előadásakor nyújtott kiválót.) A nagy sikerrel fogadott hegedűest műsorának végén, a Ravel-darabok közül a G-dúr szonáta, annak a kivált szép hangon, szépen éneklő I. tétele tetszett, de öröme telhetett a hallgatóságának az érzelemgazdag Blues és a virtuóz III. tétel tolmácsolásában is, – a több, mint hatásos zárószámnak tervezett, ám igazán csak lehegerlő temperamentumú és szípkázó technikájú előadásban érvényesülő Tzigane-ban.

Amint cikkünk elején már említettük, Gyarmati Vera és Pauk György hegedűművészek ugyanabban az évben születtek. Ugyanannál a tanárnőnél, Nógrádiné Neumann Olgánál kezdtek hegedülni, és mindketten Zathureczky Ede növendékei lettek a Zeneakadémián. Mindketten nemzetközi versenyeket nyertek és váltak világszerte ismertté. Miután Londonban telepedett le, Pauk György – Yehudi Menuhin és Solti György baráti segítségével is köszönhetően – igen szép nemzetközi koncertkarriert futott be. Amikor Gyarmati Vera Brüsszelben megkapta kitüntetéses diplomáját, a királynő három éves ösztöndíjat ajánlott fel számára, ami további nemzetközi lehetőségekkel kecsegtetett, de ő itthon élő családját választotta. Az Országos Filharmónia szólistája lett. Sokszor lépett fel Katona Ágnes és Szelecsényi Norbert zongoraművészekkel. Számos koncertet adott Magyarországon és külföldön, és olyan pályát futott be, ami példaértékű minden fiatal, magyar hegedűs számára. Ez a két, nagyszerű művész a Hubay-Zathureczky iskola két utolsó, még ma is élő képviselője. Ezért volt különleges megtiszteltetés számomra, hogy a Pauk Györgyről írt cikk után, most beszámolhattam a Gyarmati Veránál tett, születésnap látogatásról is. Még sok szép születésnapot kívánunk neki!

Rakos Miklós